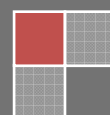

Concretisering van het leerplan BuSO OV1

Concretisering van het leerplan OV1¹

Willen we op een doelmatige manier de leerlingen met hun beperkingen en talenten stimuleren tot levensbeschouwelijke en godsdienstige groei, dan is het belangrijk dat we zicht krijgen op de mogelijkheden van deze doelgroep.

Veel leerlingen hebben een disharmonisch ontwikkelingsprofiel waarbij ze kansen moeten krijgen om zowel op socio-emotioneel als op cognitief vlak te groeien. Willen we dit groeiproces op een positieve manier begeleiden, dan is het nodig om inzicht te hebben in wie de leerlingen OV1 zijn. We omschrijven daarom eerst de mogelijke ontwikkelingsfasen van de leerlingen. We zijn er ons goed van bewust dat een opsplitsing in fasen geen recht doet aan de effectieve persoon van de leerling. Bepaalde leerlingen zijn niet in deze fasen 'onder te brengen'. Sommigen komen niet tot de socialisatiefase, anderen hebben een zware fysieke handicap maar ontwikkelen sociaal-emotioneel en/of cognitief met hun leeftijdsgenoten. We opteren om hier vooral de middenstroom te beschrijven.

In *de eerste socialisatieperiode* (~ kinderen van 6 tot 18 maand) ligt de nadruk op het verwerven van basisvertrouwen door socialisatie met de begeleider/leerkracht. Het is een periode van hechting (basisvertrouwen), waarbij ook scheidingsangst (wantrouwen) aanwezig is. Het is belangrijk dat in deze periode de leerling over een vaste begeleider beschikt waarmee een goede band wordt opgebouwd, die basisvertrouwen geeft en waarbij duidelijke grenzen worden gesteld. In *de eerste individatiefase* (~ kinderen van 16 maand tot 3 jaar) ligt de groei vooral binnen het spanningsveld van autonomie en afhankelijkheid. De leerling leert afstand nemen, de (klas)vrienden komen in zicht, er is beginnend normgedrag in de aanwezigheid van de ouders en de focus staat op exploreren en experimenteren. De begeleiding kan al 'op afstand' gebeuren, waarbij regels en deelverantwoordelijkheden kunnen gegeven worden maar tegelijk moet de leerling de kans krijgen om geregeld 'emotioneel bij te tanken'. In *de identificatiefase* (~ kinderen van 3 jaar tot 7 jaar) speelt de ontwikkeling zich af binnen de spanning tussen initiatief en geremdheid. Het is de fase waarin het geweten zich geleidelijk aan vormt. Men stelt zich vragen rond 'wat mag' en 'wat mag niet'. De leerling identificeert zich met belangrijke anderen. Contact met leeftijdsgenoten krijgt meer aandacht. Hij leeft vanuit een egocentrisch wereldbeeld waarbij werkelijkheid en fantasie door elkaar lopen. Het is dus belangrijk dat de leerling voldoende gestimuleerd wordt, binnen vertrouwensrelaties staat, verantwoordelijkheid opneemt en deugd beleeft aan succeservaringen.

De leerkracht is hier begeleider van levensbeschouwelijke en religieuze groei. Er is vaak een sterke band tussen leerling en leerkracht waardoor de leerlingen participeren aan de beleving van hun leerkrachten die als het ware schakelfiguren zijn. Vaak staan de leerkracht en de lessen godsdienst in spanning met de thuissituatie waar de leerling niet of minder uitdrukkelijk christelijk gelovig wordt opgevoed. Hier zal blijvend aandacht aan geschonken worden. Het getuigenis van de leerkracht situeert zich op het niveau van de manier waarop hij/zij zijn/haar opdracht vervult. Het werken van de leerkracht vanuit 'verrijzenisgeloof' brengt een 'andere dimensie' binnen dan uitsluitend het 'verzorgende' of het 'socialiserende'. De manier van omgaan van de leerkracht kan een vorm van 'openbaring' zijn waarin God herkenbaar wordt.

¹ Deze tekst is een concretisering van de pp. 41-42 van het leerplan Rooms-Katholieke godsdienst voor het Buitengewoon Secundair Onderwijs in Vlaanderen. Licap, 2001.

Het is belangrijk dat de leerkracht godsdienst zich invoegt in de teamwerking. Afspraken voor het cyclische proces, het groepswerkplan en het individueel handelingsplan worden ook opgenomen in het vak godsdienst. Dit doen we vanuit de ontwikkelingsdoelen godsdienst die hieronder worden aangegeven en die door de leerkracht worden vertaald in concrete lesdoelen waaraan binnen het cyclische proces wordt gewerkt.

We vertrekken telkens vanuit een Bijbels blikopener die de vakspiritualiteit onder de aandacht brengt. We omschrijven daarna telkens kort de component van levensbeschouwelijke groei, we geven op een kernachtige manier de opdracht van de leerkracht aan, waarna we alles situeren binnen de levensbeschouwelijke/godsdienstige context van het vak. Het godsdienstige van het vak zal dikwijls blijken uit de houding van leerkracht of uit de intentie van waaruit de leerkracht met zijn/haar leerlingen werkt.

1. VERTROUWEN

blikopener: Jesaja 49,15-16b "Zal een vrouw haar zuigeling vergeten, een moeder zich niet erbarmen over het kind van haar schoot? En zelfs als die het zouden vergeten; Ik vergeet u nooit! Kijk, in mijn handpalmen heb Ik u geschreven."

'Jij mag zijn zoals je bent,
om te worden wie je bent,
maar nog niet kunt zijn;
en je mag het worden
op jouw manier
en in jouw tijd.'

A. Terruwe

Jongvolwassenen met een mentale beperking bouwen vertrouwensrelaties op die voor heel wat leerlingen boeiend zijn en die hen een enorme dynamiek geven. Voor anderen kan het onbekende bedreigend zijn en hen onzeker maken. Veiligheid en welbevinden liggen immers aan de basis van vertrouwvolle relaties. Dat basisvertrouwen zal stelselmatig opgebouwd en versterkt moeten worden zodat hun zelfvertrouwen kan groeien.

Een ontmoetende lerarenstijl is basis om vertrouwen te scheppen voor de mogelijke levensbeschouwelijke en religieuze groei van leerlingen.

Hierbij is Jezus' omgang met mensen een inspiratiebron.

We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. leert met hoofd, hart en handen wat 'vertrouwen' betekent;
2. verruimt zijn/haar leefwereld door toenemend vertrouwen in zichzelf en in de medemens;
3. bouwt een vertrouwensband met de omgeving op;
4. ervaart vertrouwen als een kans om persoonlijk en levensbeschouwelijk te groeien;
5. leert Jezus kennen als iemand die vanuit vertrouwen mensen laat zijn wie ze zijn.

2. MOGELIJKHEDEN

blikopener: Ex 4, 10-17: "Mozes zei tot de Heer: 'Ik ben geen redenaar... Ik spreek moeilijk en traag.' De Heer antwoordde hem: 'Wie geeft de mens een mond?... Doe Ik, de Heer dat niet? Ga nu maar, Ik zal u bijstaan als u spreekt en u ingeven wat u moet zeggen.' Mozes bracht hier tegenin: 'Heer, zend liever iemand anders.' Toen ontbrandde de toorn van de Heer tegen Mozes en Hij sprak: 'Is Aäron de Leviet niet uw broer? Ik weet dat hij een goed spreker is! Ik zal u beiden bijstaan als u moet spreken en u ingeven wat u moet doen. Laat hem in uw plaats spreken tot het volk... Neem deze staf mee, daar moet u de tekenen mee verrichten'."

Het is belangrijk dat de leerlingen zich bewust worden van hun eigen mogelijkheden. Hierbij hoort ook de uitdaging om op een positieve manier met grenzen en beperkingen te leren omgaan. Evenwicht vinden tussen mogelijkheden en beperkingen zal hen helpen vertrouwen in zichzelf en in de wereld te ontdekken.

Als leerkracht werk je vooral aan het versterken van hun zelfvertrouwen door hun mogelijkheden te benoemen en te waarderen. Hierdoor groeit de leerling in het onderkennen van zijn eigen mogelijkheden.

Bijbelverhalen stimuleren het waardierend omgaan met mensen. We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. ontdekt naast de ervaring van eigen beperkingen, ook zijn/haar eigen mogelijkheden;
2. ervaart dat relaties met medemensen, zijn/haar eigen mogelijkheden stimuleert;
3. ondervindt dat positieve omgang met eigen mogelijkheden een goed gevoel geeft;
4. leert zien dat de ontmoetingen van Jezus met mensen groeibevorderend zijn;
5. ontdekt dat de weg naar geluk gebeurt met vallen en opstaan.

3. VERBONDENHEID

blikopener: Rom 12, 4-5: "Want zoals het menselijk lichaam vele ledematen heeft en niet alle ledematen dezelfde functie hebben,] zo vormen wij allen tezamen in Christus één lichaam, en ieder afzonderlijk zijn wij elkaars ledematen."

Verbondenheid geeft kansen tot groei en ontwikkeling. Deze verbondenheid is heel divers: verbondenheid met zichzelf, de ander, de natuur, andere culturen of levensbeschouwingen en de Ander.

De verbondenheid met zichzelf leidt tot de ervaring dat ik uniek ben, dat ik me goed mag voelen in mijn vel omdat ik er mag zijn zoals ik ben. Door verbondenheid en de uitbouw van een realistisch zelfbeeld krijgt de leerling de mogelijkheid om zichzelf te uiten. Het stimuleert het vertrouwen in zichzelf en geeft de leerlingen kansen om in contact te komen met anderen.

De verbondenheid *met anderen* is hun nabijheid ondergaan, verdragen, vragen of ervoor kiezen. De verbondenheid *met de natuur* kan gevoelens ontlocken van tevredenheid, genieting, rust, verwonde-

ring, bewondering, mysterie,... De verbondenheid *met leerlingen uit andere culturen en religies of levensbeschouwingen* brengen hen soms in de war en vragen een bijzondere aandacht om respect voor ieders eigenheid te ontwikkelen. De verbondenheid *met de Ander* komt tot uitdrukking in muziek, biddende sfeer, dansen, gebaren... in creatief bezig zijn.

Als leerkracht ga je via actieve werkvormen en ervaringsgerichte activiteiten de gevoelens van verbondenheid prikkelen.

Bijbelverhalen dagen uit om deze verbondenheid op diverse manieren te beleven. We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. groeit naar een realistisch zelfbeeld;
2. zet stappen naar zelfaanvaarding;
3. leert omgaan met de spanning tussen een idealistische toekomstdroom en haalbare mogelijkheden;
4. wordt uitgedaagd om de nabijheid van anderen te beleven (ondergaan, verdragen, vragen of kiezen);
5. ziet hoe inspirerende figuren door verbondenheid het beste uit mensen proberen te halen;
6. ontdekt hoe de natuur/schepping kansen geeft tot positieve beleving;
7. leert op een creatieve en zorgzame manier de schepping te verkennen (planten, dieren, natuurelementen, milieubewustzijn, ...)
8. wordt op weg gezet om een plaats te geven aan de onvoorspelbaarheid van de natuur;
9. verkent het Bijbelse visioen als weg naar geluk en verbondenheid met God;
10. ontdekt dat gevoelens van dankbaarheid en verwondering een weg naar het mysterie kunnen zijn;
11. leert respect aan voor andere culturen en levensbeschouwingen door verkenning van feesten, verhalen... .

4. GOED EN KWAAD

blikopener: Ezechiël 18, 21-23: "Wie goddeloos leeft, maar zich afkeert van de zonden die hij heeft begaan, zich houdt aan al mijn geboden, mij trouw is en het goede doet, zal zeker in leven blijven en niet sterven. De misdaden die hij heeft begaan zullen hem niet worden aangerekend; door zijn rechtvaardige daden zal hij in leven blijven. Denken jullie dat ik het toejuich als een slecht mens sterven moet? – spreekt God, de HEER. Nee, ik wil dat hij tot inkeer komt en in leven blijft."

De morele groei van jonge mensen begint met de bewustwording van grenzen. Deze grenzen worden best concreet gevisualiseerd en herhaald. Hieruit groeit het vaag besef van wat mag en wat niet mag. Bovendien voelen ze aan wat de impact van het gedrag van mensen kan zijn. Ze worden gestimuleerd om te ontdekken wat hun eigen gedrag voor anderen teweeg kan brengen. Morele groei is sterk afhankelijk van het empathisch vermogen. Juist hierin steekt voor de leerlingen een ernstige morele beperking. Zij hebben heel veel moeite om vanuit hun eigen kleine en grote kwetsuren zich te kunnen inleven in de situatie van een ander. Soms zoeken ze aandacht door negatief gedrag. Hen

goed en kwaad aanleren is een delicate onderneming. De stap naar vergeving is belangrijk maar niet vanzelfsprekend.

Leerlingen stellen zich ook veel vragen over de actualiteit die zij op TV zien en die zij geen plaats kunnen geven: natuurrampen, oorlog, geweld,... Het geeft hen dikwijls een gevoel van bezorgdheid en angst. Het is belangrijk om ook deze vormen van 'kwaad' voor hen te verduidelijken en hen een gevoel van vertrouwen bij te brengen.

Als leerkracht bied je keuzeactiviteiten aan om hen hierin te begeleiden. Vanuit het aanleren van wat goed en kwaad is, is een moraliserende benadering een mogelijke valkuil.

Vanuit verbondenheid met God, medemensen en schepping trachten mensen het goede te doen. God komt de mens in alle omstandigheden tegemoet. We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. ontdekt wat goed en kwaad is;
2. leert omgaan met conflicten en kwaad;
3. wordt in de transfer van liefde en vriendschap gevoelig voor het goede;
4. leert conflicten uit het dagelijks leven (media, context,...) hanteren;
5. staat open voor Bijbelse verhalen over omgang met goed en kwaad.

5. RITUELEN EN SYMBOLEN

blikopener: brief van Jacobus, 5,13 -16: "Heeft iemand van u te lijden? Laat hij bidden. Is iemand opgewekt? Laat hij een loflied zingen. Is iemand van u ziek? Laat hij de oudsten van de gemeente roepen; zij moeten een gebed over hem uitspreken en hem met olie zalven in de naam van de Heer. En het gelovige gebed zal de zieke redden en de Heer zal hem oprichten. En als hij zonden heeft begaan, zal het hem vergeven worden."

Omgaan met symboliek vraagt bijzondere aandacht en de nodige creativiteit. Door een gepast verband te leggen tussen symbolen, rituelen, sacramenten en gevoelens is groei soms mogelijk en wordt er sterk in meegeleefd. In de levensbeschouwelijke en religieuze groei van de leerlingen zijn het ver-

kennen van oerelementen (aarde, lucht, water en vuur), symbolen, rituelen en sacramenten belangrijk. Deze ontdekken en verkennen biedt mogelijkheden om leven en geloven uit te drukken. Het aanreiken ervan kan een vaste structuur geven aan het (gelovig) samen zijn en aan christelijke belevingsmomenten.

Als leerkracht heb je een voorbeeldfunctie in het omgaan met rituelen, symbolen en sacramenten. Je neemt op die manier de leerlingen mee in die beleving als een mogelijke wegwijzer naar het mysterie.

Leerling: meester er
leven wolven in mij, de
wolf van het goede en
de wolf van het kwade.
Welke zal overwinnen?
Meester: diegene die jij
voedt
(Cherokee tribe)

Symbolen, rituelen en sacramenten kunnen leerlingen voeling geven met de diepere dimensie van het leven. Op die manier kunnen ze ook God op het spoor komen. We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. verkent op een creatieve manier de tegengestelde betekenis in de oerelementen;
2. ontdekt symbolen als een verwijzing naar een diepere dimensie;
3. verkent rituelen in verschillende culturen en levensbeschouwingen;
4. ziet de sacramenten als uitdrukking van verbondenheid tussen mensen onderling en met God.

6. VERHALEN

blikopener: "Dat alles vertelde Jezus in verhalen aan de menigte en zonder verhalen vertelde Hij hun niets". Naar Mt 13,34

Werken met verhalen is niet echt een aparte component. Om het belang van verhalen te onderlijnen willen we toch algemene doelstellingen formuleren omdat ze een niet te onderschatten mogelijkheid zijn om te werken aan de levensbeschouwelijke en religieuze groei van de jongeren. Het werken met (Bijbelse) verhalen is een manier om doorheen de andere componenten op een narratieve manier op verhaal te komen. Verhalen verbinden... ik kan mijn (levens)verhaal onderkennen in andere verhalen (van de leerkracht, van de medeleerlingen, vanuit de Bijbel of andere tradities, vanuit levenswijsheden,...) om zo te groeien in de verschillende componenten of dimensies van leven.

Verhalen hebben de kracht om mensen in beweging en tot dialoog te brengen

Het begrip 'verhalen' zien we op een zo ruim mogelijke manier. We passen deze zoveel mogelijk aan de mogelijkheden van de leerlingen aan om hen 'echt' en 'anders' aan te spreken. Ze kunnen middel zijn om leerlingen anders te laten 'kijken' naar dingen, het kan uitnodigen tot vormen van 'beleven', het kan aanleiding zijn voor 'spel' of 'zang', het is uitnodigend om verhalen te omkaderen met sfeerelementen,...

Verhalen bieden kansen om verwondering en bewondering bij de leerlingen te ontlokken. Ze kunnen voor hen een leidraad zijn naar stil worden, naar verontwaardiging of naar genietend luisteren. Ze zijn een eigen manier om over het leven en de over de werkelijkheid 'na te denken'. Ze kunnen op een eigen manier hun woord verbinden met het 'Woord' dat betekenis kan geven aan leven.

Verhalen kunnen ook een weg zijn om groei te stimuleren in het omgaan met 'het vreemde' en met 'de vreemde' in de klas. Ze vormen als het ware een ingangspoort naar vertrouwen, verbinding en geloof in eigen mogelijkheden. Open verhalen bieden kansen om door middel van goede werkvormen en uitingsvormen inleefkansen te stimuleren en zinvragen te ontlokken.

Goed gekozen verhalen kunnen een bron van vertrouwen zijn. Ze kunnen een hulpmiddel zijn om de vele mogelijkheden, waarover mensen beschikken, op het spoor te komen. Ze kunnen bemiddelen in het herkennen van beperktheden om te groeien naar geloof in zichzelf. Ze laten verbondenheid ontdekken tussen mensen: met verzorgenden, met leerlingen en leerkrachten, met God in de figuur van

Jezus,... Verhalen kunnen het onderscheidingsvermogen stimuleren tussen wat als goed en als kwaad wordt geduid. Ze zijn middel bij uitstek om te werken met rituelen en symbolen. We omschrijven dit in de volgende ontwikkelingsdoelen:

De leerling...

1. beleeft een verhaal met al haar/zijn zintuigen
2. ervaart via verhalen een sfeer van vertrouwen
3. ontdekt via verhalen de mogelijkheden waarover hij/zij al dan niet beschikt;
4. groeit in eigen mogelijkheden door het herkennen van beperktheden en mogelijkheden in - verhalen;
5. komt door verhalen op het spoor van verbondenheid;
6. bespeurt door bemiddelende verhalen het onderscheid tussen goed en kwaad;
7. proeft in verhalen dat het goede mensen gelukkig maakt;
8. ervaart het belang van rituelen, symbolen en sacramenten door levensechte verhalen.

7. TERUG NAAR HET LEERPLAN

Deze korte verduidelijking van de componenten van het leerplan wil vooral kansen geven om op een gestructureerde en diverse manier te werken aan de levensbeschouwelijke en religieuze groei van deze groep jongeren. Ze vormen een oproep om de eigenheid van het vak te respecteren en om telkens weer het aanleren van sociale vaardigheden waar mogelijk te overstijgen naar het zingevende.

De abstractere vorm van deze ontwikkelingsdoelen godsdienst wil vooral de 'openheid' waarborgen om die te concretiseren naar de mogelijkheden van de leerlingen in elke pedagogische eenheid. Het zijn 'godsdienstige ontwikkelingsdoelen' waarbij de nadruk valt op het tempo van elke individuele leerling.

- De erkende instantie dankt iedereen die aan dit document heeft meegewerkt.
- De foto op de voorpagina komt van de kaft van het leerplan buitengewoon secundair onderwijs. Het toont ons de verrijzenis, gemaakt door leerlingen BuSO.